

פרשת וישב
תשפ"ה

גיליון בית ארזים

גיליון מאסף דברי תורתם של
רבנות "ק לבית בוטשעטש
ושאר חכמי רומניה וגאוניה

פניני "יד יוסף"

פנינים נבחרים מתורתו של הרה"ק רבי יוסף אהרן מבוטשעטש זי"ע, המכונה: דער קליינער בעל שם מבוטשעטש [בעל שם קטן מבוטשעטש], מעובד באופן השווה לכל נפש

יוסף הצדיק והשבטים היה מחלקותם לשם שמים וסיבב השי"ת על ידיהם שיבואו למצרים לכבוש הדרך לבני ישראל

ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם וגו' ויראו אחיו כי אתו אהב אביהם מכל אחיו וישנאו אתו וגו' (בראשית לו, ב-ד)
הנה ענין י"ב השבטים ותהלוכתיהם, בוודאי צדקו יחדו, כי יוסף לא נתכוון חס ושלוש להוציא דיבה ולשון הרע על אחיו, כי ידוע צדקתו של יוסף הצדיק, אשר בוודאי לא יתכוון לעבירה חמורה של לשון הרע ורכילות שהפליגו חכמינו ז"ל בחומרותה (ערכין טו.), אלא היה כוונתו לצד טעותו שטעה שהם עוברים עבירות, לזה נתכוון שיוכיחם אביהם שיתחרטו על מעשיהם, וישבו בתשובה שלימה.
ואף השבטים הקדושים לא עברו חס ושלוש על לאו המפורש בתורה (ויקרא יט, יז) 'לא תשנא את אחיך בלבבך', אלא לפי שהבינו כי בהבאת דיבתם נתכוון לשם עבירה, הרי אמרו חכמינו ז"ל (פסחים ק"ג:) הרואה דבר עבירה בחבירו מצוה לשנאותו, ועל כן שנאוהו, ואם ידעו אמיתות כוונתו, לא היו שונאים אותו.

וסיבת כל זה שסיבב השי"ת להיעשות כן, בכדי שירד יוסף למצרים, ובוה יתקן כל הניצוצות קדישין משם, וכניע תוקף הקליפות, לסלול מסילה ולכבוש דרך ושביל לבני ישראל, בישיבתם במצרים בשנות הגלות.

ומה שנענש יוסף על זה, היה משום שהקב"ה מדקדק עם צדיקים כחוט השערה (בבא קמא ג.), ועל כן נענש לבוא עליו נסיון אשת פוטיפר, ועל אשר הביא דבתם רעה, נענש שהוצרך לזעוק (בראשית לט, לג) 'ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת' וגו'.

(פרשת ויגש סעודה שניה, בד"ה וידברו אליו)

*

נשיאת חינו של יוסף בעיני פוטיפר היה על ידי השגחת הבורא יתברך

ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח ויהי בבית אדניו המצרי וגו' וימצא יוסף חן בעיניו וישרת אתו ויפקדהו על ביתו וכל יו של נתן בידו וגו' ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה (בראשית לט, ב-ו)
יש להתבונן מדוע סיפרה לנו התורה באריכות איך שנשא יוסף חן בעיני פוטיפר, שכל זה אך למותר הוא, ואין בו כל תכלית להודיענו בזה ארחות חיים.

ונראה, כי הנהגת הטבע הכל הוא על ידי השם יתברך, המסבב כל הסיבות ומנהיג את כל העולם כולו, וכל הטבע והנהגות העולם נעשים על ידו יתברך.

והודיע לנו התורה הקדושה להשריש יסוד האמונה בהשגחתו ב"ה על הטבע, וזהו שאמר 'ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח', אשר כל סיבת הצלחתו לא היה במקרה בדרך הטבע, אלא הצלחתו היתה על ידי השגחתו ב"ה ועל ידו יתברך שמו, לא בדרך מקרה, ולזה הודיעה לנו התורה דבר זה.
(פרשת וישב, בד"ה אין שר)

ליקוטי פנינים מים רבים חכמי רומניה וגאוניה

ליקוטי פנינים דברי תורה אשר אסף לקט וכתב והוסיף מדליה הגה"צ רבי יצחק מאיר מארילוס זצ"ל אב"ד מיהאלעץ, באקו ולבסוף ימיו רבה של בוקרשט

מגורי האיש הישראלי בעולם הזה כגר באופן עראי

וישב יעקב בארץ מגורי אביו (בראשית לו, א)

כתב מורי ורבי הרה"ק רבי יחזקאל מדעעש זצ"ל - יום פטירתו ביום כ"ב כסלו - בספרו כנסת יחזקאל (פרשת וישלח, הנוכת הבית במוצאי שבת קודש) לשלב תחילת הפרשה עם סיום הפרשה שלפניה (בראשית לו, מג) 'אלה אלופי אדום למושבותם בארץ אחוזתם הוא עשו אבי אדום', בהקדימו דברי המדרש (תנחומא פרשת בראשית ס' ד): "הבונה בית חדש כיצד צריך לברך, כך שנו רבותינו זכרונם לברכה, הבונה בית חדש מברך שהחינו, כדי שיעשה נחת רוח ליוצרו".

והנה בהשקפה ראשונה אינו מובן, הלא כל עיקר המצוות אינם אלא לעשות נחת רוח להבורא יתברך שמו, שאמר ונעשה רצונו, ולמה זה הדגיש המדרש ביותר כאן 'כדי שיעשה נחת רוח ליוצרו'.

וכתב לבאר בזה, כי הנה כל איש יהודי נדמה לו שאין הוא בעולם הזה אך כגר, ואילו עיקר תכלית מכוון חייו הוא לחיי העולם הבא, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (אבות פ"ד מט"ז) התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין. אך האדם שכל תהלוכות חייו הינם ללא חשבון נפשו, מחזיק הוא את עצמו לתושב בעולם הזה, ואינו מעלה על דעתו כי יצטרך אי פעם להיפרד מן החיים עלי אדמות.

בוה ביאר המגיד מדובנא זצ"ל (אהל יעקב פרשת חיי שרה בד"ה ויהיו חיי) את דברי אברהם אבינו שאמר לבני חת (בראשית כג, ד) 'גר ותושב אנכי עמכם', היינו אני ואתם הננו גר ותושב, שני השקפות עולם הנפרדות זו מזו, באמונה ובדעות.

ברעיון זה ביאר גם כן הגאון רבי פנחס ביליצער זצ"ל אבד"ק סענעטערט (גבעת פנחס פרשת ויגש בד"ה ויאמר פרעה) את דברי הכתוב (בראשית מז, ד) 'לגור בארץ באנו', כי טענת פרעה הייתה שבארץ מצרים המתפתחת הרי התנהגותם זרה היא לגמרי, לבושם אינה לפי התקדמות אנשי מצרים, וגם שאר ענייני תהלוכות חייהם אינם מותאמים למציאות החיים כפי שהיא בארץ מצרים. לזה השיבו לו בני יעקב, 'לגור בארץ באנו', אין זה מקום מגורינו הקבוע, והכי כלל הוא במשנה (פסחים ג:) נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם כשדעתו לחזור למקומו, ובהיות נשמותינו חצובות מתחת לכסא הכבוד, מקור התורה, ודעתנו לחזור לבוא לשורש מחצבתנו, ואילו כאן לא באנו אלא לגור באופן עראי, על כן התנהגותינו הוא באופן המותאם לכך.

לאור דברים אלו כתב מורי ורבי הרה"ק רבי יחזקאל מדעעש זצ"ל, כי לפי זה, הבונה בית, יש לדמות כי מחזיק הוא את עצמו

כתושב קבע בעולם הזה, ועל כן תמהו התלמידים ושאלו, כיצד מברך, איזו ברכה יוכל לברך על מעשהו זה המראה שהוא תושב קבוע בעולם הזה. על זה אמרו חכמים, שיברך שהחיינו כדי לעשות נחת רוח ליצורנו, כי גם בניית והקמת בית מתאפשרת לשם שמים, להכניס אורחים, לימוד התורה, ועל כן הדגיש המדרש שהמטרה צריכה להיות כדי לעשות נחת רוח ליצורנו.

בזה ביאר את סמיכות הפרשיות, כי הנה כתב המלבי"ם (בראשית לה, י) שתיבת אחוזה מורה על קניין עולמי, ולפי זה מותאם היטב שילוב הפרשיות, כי סיום הפרשה הקודמת 'אלה אלופי אדום למושבותם בארץ אחוזתם', זה מורה על בני עשו הסוברים כי העולם הזה הוא להם לנחלה עולמית, ומחזיקים הם את עצמם לתושבי קבע בעולם הזה, כאחוזתו, יען שהוא עשו אבי אדום וכך הוא השקפת חייו, אמנם יעקב אבינו 'וישב יעקב בארץ מגורי אביו', לשון גירות, החזיק את עצמו רק כגר בעולם הזה, ואינו תושב קבע.

*

רוגזו של יוסף - הצדיקים אף שאין שולט בהם יצר הרע יש להם להוסיף עוד ועוד עד לאין שיעור

וישב יעקב בארץ מגורי אביו (בראשית לו, א)

כתב רש"י, ביקש יעקב לישוב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישוב בשלוה, אומר הקדוש ברוך הוא, לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישוב בשלוה בעולם הזה.

הנה לכאורה בהשקפה ראשונה אין מובן לדברי רש"י, וכי הקדוש ברוך הוא החפץ חסד, לא יחפוץ בטובת הצדיקים, וכבר מצאנו בגמרא (הוריות י:): שתמהו, וכי האם הצדיקים ייחננו משני העולמות, מהעולם הזה ומהעולם הבא, אין זה דבר המתקבל, ואדרבה, הרי מצאנו הבטחות הרבה בתורה ובנביאים מחיי העולם הזה, כמו (ישעיהו א, יט) 'אם תאבו ושמתם טוב הארץ תאכלו', ונאמר עוד (תהלים פד, יב) 'לא ימנע טוב להולכים בתמים'.

כתב לבאר בזה הרב אברהם יעקב דרברמדיגר זצ"ל אב"ד גאלאץ בספרו לנפש חיה (פרשת וישב בד"ה וישב יעקב הב'), כי הנה אמרו חכמינו ז"ל (בבא בתרא יז.) שלא שלט יצר הרע באבותינו, וכתבו בזה התוספות (בד"ה שלשה) הכוונה, על דרך שאמרו חכמינו ז"ל (יזמא לה:): כיון שעברו רוב שנותיו של אדם שוב אינו חוטא, ומאחר וראה הקדוש ברוך הוא רוב דוחקם ורוצונם שלא לעבור על רצוננו, סייע בידם שלא יבאו לידי חטא.

והנה הצדיק, על אף שאין יצר הרע שולט בו, מכל מקום עליו להעביר גילולים מן הארץ, וזה מרומז בדברי רש"י, 'ביקש יעקב לישוב בשלוה', היינו כי כבר אין יצר הרע שולט בו, אמנם קפץ עליו רוגזו של יוסף, שהוא על דרך מאמרם (ברכות ה.) לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, והדגישו ואמרו 'לעולם', כי הוא דבר שצריכים לעשותו כל ימי חיי האדם, כל ימי חיינו יש להוסיף ולעלות על מעלות השלימות, וזהו 'קפץ עליו רוגזו', היינו מה שיש עליו להרגיז יצר טוב על יצר הרע, 'של יוסף', להוסיף עוד ועוד עד אין תכלית.

*

בן זקונים הוא לו

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו (בראשית לו, ג)

מתלבטים מפרשי התורה להסביר את אלו התיבות 'בן זקונים', מה משמעותם.

רש"י הזכיר בזה שלושה פירושים, הראשון הוא שנוולד לעת זקנותו, ויש לתמוה מה מעלה בכך שנוולד לעת זקנותו, על שבעבור זה היה לו לעשות עבדו כנות פסים. וכתב בזה הרב אשר רוזנבוים זצ"ל בספרו מעדני אשר (פרשת וישב בד"ה אלה תולדות), על פי המובא (אוצר חיים פרשת וישב בד"ה כי בן זקונים) על הרה"ק רבי ישראל מרוזין ז"ע, שהיה מחבב את בן זקוניו הרבה יותר משאר בניו, ואף הראה לו חיבה יתירה, כאשר שאלוהו על פשר הדבר, השיב ואמר, כי מאחר ובן זקוניו נולד לו בהיותו בא בימים, הרי שבמשוך השנים תיקן את מידותיו והתעלה יותר, אם כן בוודאי זה הבן זקונים שנוולד בתקופה המאוחרת יותר, חכם וחשוב הוא יותר מיתר אחיו שנוולדו לו מתחילה. בזה מובן היטב, כי מאחר ונולד לו יוסף לעת זקנותו, אהבו ביותר, כי כבר השלים את עצמו יותר בעת לידתו, מעל פני שאר הבנים.

עוד הזכיר רש"י בפירושו השני, את תרגומו של אונקלוס, ארי בר חכים הוא ליה, שהוא לצד היותו בן חכם, והסמיך בזה רש"י את דברי המדרש (בראשית רבה פד, ח) שכל החכמה שקיבל יעקב משם ועבר העביר ומסרו ליוסף, ועל כן חיבבו ביותר.

הפירוש השלישי שהזכיר רש"י הוא, כי היה זיו איקונין של יוסף דומה לשל יעקב, שהיה זוהר והוד מראה פני יוסף דומה לשל יעקב.

הרמב"ן (בראשית לו, ג) מסביר את כוונת הכתוב, לפי שדרך הזקנים ליקח להם אחד מבניהם הקטנים להיות עמיהם לשרתם, והוא נשען על ידו תמיד לא ייפרד ממנו, והוא הנקרא לו 'בן זקוניו', לפי ששירתו בימי זקנותו, ועל כן היה אצל יעקב תמיד, ולכן לא הלך לרעות את הצאן במרחקים, כי הוצרך להיות סמוך ונראה אצל אביו, לפי ששירתו תמיד בכל עת ובכל שעה.

הגאון רבי יוסף שאול נטנזאהן זצ"ל בספרו דברי שאול (מהדו"ק פרשת וישב בד"ה כי בן) כתב לבאר בזה, כי מאחר ואמרו חכמינו ז"ל (ילקוט שמעוני נ"ד רמז תתק"ו) תלמידי חכמים כל זמן שמזקנים חכמה מתווספת בהם, ואמרו במשנה (עדייות פ"ב מ"ט) האב זוכה לבנו בחכמה, נמצא כי יוסף שנוולד לעת זקנותו של יעקב, זיכהו יעקב אביו בחכמה יתירה.

הרה"צ רבי חנניה יום טוב ליפא טייטלבוים זצ"ל מסיגעט בספרו קדושת יום טוב (פרשת וישב בד"ה וישראל אהב) כתב לבאר דברי הכתוב, בהקדימו לדקדק מהו שאמר 'כי בן זקונים הוא לו', ולכאורה היה די שיכתוב 'כי בן זקונים הוא', ומה הוצרך להוסיף תיבת 'לו'.

וביאר בזה על פי דברי אביו הרה"ק רבי יקותיאל יהודה מסיגעט זצ"ל בספרו ייטב לב (פרשת חיי שרה בד"ה ואברהם זקן) לפרש את הכתוב (בראשית כד, א) 'ואברהם זקן בא בימים', כי האדם בימי נעורו כוחו עצום וחזק לעבוד את בוראו יתברך, אך לעומת זאת שכלו עדיין חלוש ובלתי מזוכך, אמנם כשמגיע לימי הזקנה, או אז כוחותיו נחלשים והולכים, ושכלו מתגברת עליו, כמו שאמרו חכמינו ז"ל (קנינים פ"ג מ"ו) כל זמן שמזקנים דעתם מתיישבת עליהם, וזה היה שבחו של אברהם אבינו שהיו לו שני המעלות גם יחד, זקן בחכמה ובא בימים, ימים של חיי נעורו בתכלית החיות, והוא שסיים הכתוב (בראשית כד, א) 'וזה ברך את אברהם בכל', שהיו לו שני הדברים גם יחד, הן השגת כח הגבורה, והן השגת השכל כאותו.

על פי זה ביאר את הכתוב 'כי בן זקונים הוא לו', היינו ששני המעלות היו אצל יוסף, 'בן' היה לו הרגשת הנעורו בכוחו, ולצד זה 'זקונים' מדרגת בהירות השכל שבימי הזקנה, 'היו לו' שני אלו היו לו, ועל כן חיבבו אביו ביותר.

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין פים ובין פיפשה המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרוחה ומאפלה לאורה ומשעבוד לגאולה השתא בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן

ו"ל ע"י מכון 'שם ושארית' בוטשעטש © כל הזכויות שמורות

להערות והארות, תרומות והנצחות, וכן לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת מייל: MECHON2324@GMAIL.COM